

GRUNDLOVEN OG DENS ROLLE I VORES SAMFUND OG DEMOKRATI

Grundloven er en gammel lov, skrevet for mere end 150 år siden. Hvordan kan den stadig være vigtig i dag? Og hvilken betydning har den for vores samfund?

Grundloven er Danmarks forfatning. Det vil sige, at det er den lov, som sætter rammen om vores politiske system, styreform og de grundlæggende regler for vores demokrati. Danmark har over tusinde gældende love, og alle disse love har det til fælles, at de ikke må stride mod grundloven.

Siden den første grundlov blev vedtaget den 5. juni 1849, har grundloven dannet rammen om vores demokrati. Grundloven er med til at sikre et stabilt politisk system baseret på demokratiske principper, hvor magten er fordelt mellem flere aktører, så en enkelt person, institution eller et enkelt parti ikke sidder inde med hele magten i samfundet.

Danmarks Riges Grundlov. Her ses udgaven fra 1915, som blandt andet var med til at give kvinder stemmeret. Den nuværende grundlov er fra 1953.

Den 3. november 2020 beslutter et flertal i Folketinget, at alle mink på danske minkfarme skal aflives pga. COVID-19-smitte, som er til risiko for folkesundheden. Det rejser spørgsmål om minkavlernes grundlovssikrede ejendomsret. Et flertal i Folketinget indgår efterfølgende en aftale om fuldstændig erstatning til de berørte avlere.

I grundloven står også vores helt fundamentale rettigheder nedskrevet, herunder at vi har ytringsfrihed, religionsfrihed, og at vi ikke kan blive smidt i fængsel uden at blive stillet for en dommer. Rettigheder som disse kaldes frihedsrettigheder. De er ikke en selvfølge, og de har ikke altid eksisteret.

HVEM BESTEMMER?

Danmarks styreform står beskrevet i grundlovens § 2. Her fremgår det, at regeringsformen er indskrænket monarkisk. Det betyder, at Danmark er et monarki, hvor kongen (eller dronningen) har regeringsmagten, men at denne magt er begrænset af reglerne i grundloven.

Det kan synes mærkeligt, at kongen står nævnt som den, der har regeringsmagten, når vi lever i et demokrati - og når man læser grundloven, kan man i det hele taget godt blive overrasket over, hvor mange gange kongen står nævnt.

Forklaringen er, at grundloven oprindeligt blev til i 1849, hvor Danmark gik fra enevælde til demokrati. Under enevælden havde kongen den fuldkomne magt. På den tid var det derfor banebrydende, at kongen blev underlagt grundlovens regler og ikke bare kunne styre landet, som han fandt passende.

Som følge af grundloven, er regentens magt i dag alene af ren formel karakter. Regeringsmagten tilhører i stedet regeringen, som står til ansvar for og kan væltes af Folketinget, og ordet "konge" fortolkes i dag som "regering" de fleste steder i grundloven.

Dronning Magrethe er Danmarks formelle statsoverhoved, men i realiteten er det statsminister Mette Frederiksen og hendes regering, der er indehavere af regeringsmagten.

GRUNDLOVEN HAR ÆNDRET SIG

Siden den første grundlov blev vedtaget den 5. juni 1849, er grundloven blevet ændret i alt fire gange. Den nugældende grundlov er fra 1953.

Den første grundlov var ikke særlig demokratisk set med nutidens øjne. Den gav kun cirka 15 % af befolkningen stemmeret, og en lang række grupper i samfundet var helt udelukket fra at deltage i det nye demokrati.

De blev kendt som de "syv F'er":

- **Fruentimmere (kvinder)**
- **Folkehold (tjenestefolk)**
- **Fattige og Fallenter (folk med stor gæld)**
- **Fjølser, Forbrydere og Fremmede**

DE FIRE GRUNDLOVSÆNDRINGER

1866

Kongen og godsejerne fik i 1866 ændret grundloven, så de fik større indflydelse i Landstinget. Det danske parlament var indtil 1953 delt i to kamre – Folketinget og Landstinget.

1915

Grundlovsændringen i 1915 var et afgørende skridt hen mod det demokrati, vi kender i dag. Her fik kvinder og flere af de andre grupper, der før havde været udelukket fra at stemme, nemlig stemmeret.

1920

Grundloven blev ændret i 1920, fordi det tidligere hertugdømme Slesvig efter afslutningen på 1. Verdenskrig igen skulle være en del af Danmark. Desuden mistede kongen (regeringen) ved denne grundlovsændring noget af sin magt på det udenrigspolitiske område.

1953

I 1953 blev Landstinget nedlagt gennem en grundlovsændring. Danmark har siden da kun haft ét kammer i parlamentet – nemlig Folketinget. Samtidig blev parlamentarismen – princippet om at en regering eller minister ikke må have et flertal i Folketinget imod sig - skrevet ind i grundloven. Grønland gik fra at have status som koloni til et amt, og de grønlandske borgere blev danske statsborgere. Derudover blev kvindelig tronarvefølge indført, dog kun hvis den siddende regent ikke havde nogen sønner. Den fulde ligestilling mellem kønnene i tronarvefølgen blev først vedtaget ved en folkeafstemning i 2007.

Grundloven er ikke blevet ændret i snart 70 år, men det betyder ikke, at verden har stået stille. Så hvorfor har man ikke ændret og opdateret grundloven?

Grundloven er fundamentet for al anden dansk lovgivning, og derfor er det hensigtsmæssigt, at den ikke bare kan ændres med et pennestrøg. Proceduren for at ændre grundloven er derfor temmelig besværlig. Først skal grundlovsændringen vedtages i Folketinget, hvorefter regeringen skal udskrive nyvalg til Folketinget. Herefter skal også det nye Folketing vedtage ændringen. Hvis det sker, skal grundlovsændringen til folkeafstemning i den danske befolkning, hvor der også skal være flertal for ændringen, og mindst 40 procent af befolkningen skal afgive deres stemme.

Grunden til, at grundloven skal være så svær at ændre, er, at man ønsker at sikre sig imod, at en politiker med en fiks idé pludselig ændrer de grundlæggende spilleregler i det danske samfund. Hvis noget skal ændres, skal der være bred opbakning til det blandt de folkevalgte politikere og i befolkningen.

Grundloven har været med til at sikre et stabilt, demokratisk politisk system i Danmark i mere end 150 år, hvilket formentlig er endnu en grund til, at der ikke har været flertal for at ændre den.

Det bliver imidlertid af og til diskuteret, om grundloven er tidssvarende, og om det igen er ved at være tid til ændringer af den gamle lov.

GRUNDLOVENS INDHOLD

Grundloven består af 11 kapitler og i alt 89 paragraffer. Det er her, grundreglerne for vores demokrati og borgernes rettigheder og pligter bliver defineret. Her ser vi nærmere på tre af kapitlerne.

Folkeafstemninger

I Danmark har vi et repræsentativt demokrati, hvilket vil sige, at vi som befolkning vælger politikere til at repræsentere os og træffe beslutninger på vores vegne. Det kaldes også for indirekte demokrati. Ved direkte demokrati er den enkelte dansker med til at træffe politiske beslutninger direkte ved at stemme ved en folkeafstemning.

Borgere afgiver deres stemme, 2013.

Selvom det danske samfund grundlæggende er organiseret som et indirekte demokrati, har vi også elementer af direkte demokrati i Danmark. Grundloven fastslår f.eks., at der er en række situationer, hvor politiske beslutninger enten kan eller skal gøres til genstand for en folkeafstemning.

Dette gælder hvis:

1. Grundloven skal ændres.
2. Valgretsalderen skal ændres.
3. Danmark afgiver suverænitet.
4. Minimum $\frac{1}{3}$ af folketingets medlemmer ønsker, at et lovforslag skal sendes til folkeafstemning (Nogle love kan dog ikke sendes til folkeafstemning blandt andet finansloven og skattelovgivning).
5. Danmark skal indgå i visse internationale traktater.

Lav en liste over fordele og ulemper ved folkeafstemninger.

Magtens tredeling

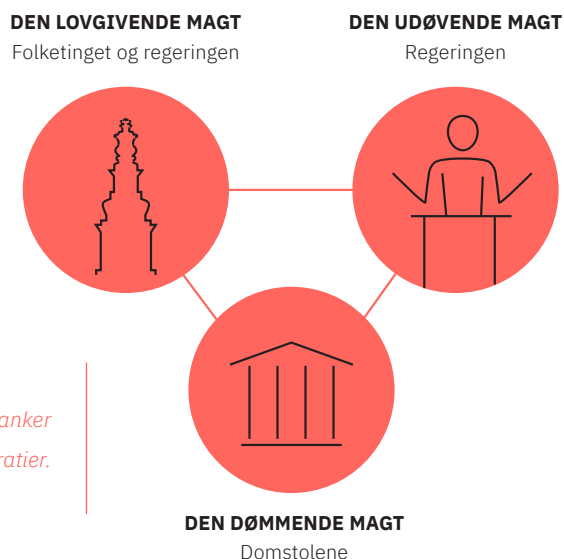
Ud over at fastsætte de overordnede rammer for vores politiske system og styreform slår Grundloven også fast, at der er en tredeling af magten i Danmark.

Tredeling af magten vil sige, at der ikke er en enkelt person eller institution, som besidder alle magtfunktioner i samfundet - hvilket er et vigtigt princip i ethvert demokrati.

I grundlovens § 3 står, at den lovgivende magt er hos Folketinget og kongen (regeringen) i forening, at den udøvende magt er hos kongen (regeringen), og at den dømmende magt er hos domstolene.

Det betyder, at det er de politikere, som befolkningen har valgt ind i Folketinget, der vedtager love ved at stemme om de lovforslag, som regeringen eller Folketinget selv fremlægger. Det er regeringen, der gennem myndigheder af forskellig karakter, herunder lige fra ministerier og styrelser til politiet mv., sørger for, at lovene bliver ført ud i livet og overholdt. Endelig er det domstolene, der dømmer, f.eks. i tilfælde hvor lovene brydes, der opstår retstvister mellem borgere, eller der er usikkerhed om fortolkningen af en bestemt lov.

*Magtens tredeling er baseret på den franske filosof Montesquieus tanker
Denne opdeling er grundlag for de fleste demokratier.*

Hvorfor er det vigtigt at fordele magten blandt flere aktører?

Frihedsrettigheder

Et andet helt centralt demokratisk princip, som grundloven er med til at sikre, er, at vi som borgere er sikret en række rettigheder. Det gælder for eksempel den private ejendomsret og retten til at blive stillet for en dommer inden for 24 timer efter anholdelse – hvilket også kaldes grundlovsforhør. Ytringsfrihed, religionsfrihed, forenings- og forsamlingsfrihed er også nogle af de grundlovssikrede frihedsrettigheder.

§67

Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, der strider mod sædeligheden og den offentlige orden.

§71

Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

§72

Boligen er ukrænkelig.

§73

Ejendomsretten er ukrænkelig.

§74

Alle indskrænkninger i den fri og lige adgang til erhverv (...) skal hæves ved lov.

§77

Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene.

§78

Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed.

§79

Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede.